

Het laatste oordeel heeft altijd tot de verbeelding gesproken. Er zijn de schilderijen uit de traditie, waarin het plastisch wordt uitgebeeld. De heerlijkheid van de hemelse zaligheid, maar veel interessanter zijn de verschrikkingen van de hel. De hel spreekt immers nog meer tot de verbeelding.

Bekend zijn de in steen gehouwen afbeeldingen boven de deuren van menige kathedraal: de tronende Christus in het midden; rechts van hem de rechtvaardigen die naar de hemel gaan; links de onrechtvaardigen die branden in de hel. Het lijkt regelrecht vandaan te komen uit het evangelie dat we vandaag hebben gelezen. De Mensenzoon die komt 'omstraald door luister en in gezelschap van alle engelen' en die 'plaatsneemt op zijn glorierijke troon' en vervolgens de mensen scheidt 'zoals een herder de schapen van de bokken'.

Men zegt wel eens dat dit soort afbeeldingen bedoeld waren om mensen angst aan te jagen. Om ze flink de ernst van het leven in te peperen. Als ze de kerk binnengingen, dan moesten ze hier onder door.

Angst voor het laatste oordeel. Is dat nu nog zo? Of hebben we dat misschien ooit wel gekend, ligt er een beetje aan hoe en waar je bent opgevoed; maar is dat iets wat we nu achter ons hebben gelaten? Of kom je er nooit meer van af?

Geloof en angst gaan niet samen. Als er iets is wat uit den boze is, dan is het om mensen tot geloof te bewegen door hen angst aan te jagen. Hoe vaak dat misschien ook gebeurt of gebeurd is, dat is niet goed.

Ik kan dan ook moeilijk geloven dat de gelijkenis, want dat is het, die in Matteüs staat opgetekend, bedoeld is om mensen angst aan te jagen. Als je het nog eens rustig op je in laat werken, is dat ook niet de sfeer die het oproept. Eerder een soort verwondering.

Verwondering over het criterium dat hier wordt aangelegd.

Verwondering over het feit dat zowel de goeden als degenen die in gebreke zijn gebleven, zelf niet beseffen wat ze al of niet goed of fout hebben gedaan.

Het is dus een gelijkenis. Een verhaal dat in beelden iets tracht te verhelderen wat aan onze verbeelding ontsnapt.

Het is een gelijkenis, zoals dit hele evangeliehoofdstuk uit gelijkenissen bestaat. Die van de vijf dwaze en de vijf wijze meisjes, die van de talenten en nu hier, die van de scheiding. Je zou kunnen zeggen dat in elk van de drie het om een beslissing gaat.

En vandaag begint de gelijkenis met een scheiding, tussen bokken en schapen. Het beeld is ontleend aan de dagelijkse bezigheid van de herder: voordat zijn dieren voor de nacht naar de kooi gebracht worden, moet hij hen eerst verzamelen en daarna de schapen en de bokken scheiden. Bedoeld zijn hier waarschijnlijk de geiten-bokken. Hier verschil maken tussen mannetjes en vrouwtjes dieren zou toch vreemd aandoen.

Beide diersoorten – schapen en geiten - weiden overdag gemengd, maar worden 's avonds uit elkaar gehaald en verschillend ondergebracht. De geiten hebben warmte nodig en krijgen een overdekte ruimte, bijvoorbeeld een grot. De schapen gaan in een omheining onder de open hemel, een schaapskooi. De schapen krijgen een plaats aan de rechterkant: het zijn de waardevolle dieren, ze hebben een witte kleur en staan symbool voor de rechtvaardigen. Een geitenbokje was heel weinig waard. Volwassen bokken waren er nauwelijks. Ze haalden doorgaans de volwassenheid niet. Er zijn er immers maar een paar nodig om een kudde te bevruchten. Die geitenbokjes zijn in het eindgericht niet het symbool van de slechteriken. Ze doen alleen dienst om te benadrukken dat er een scheiding, een onderscheiding zal plaats vinden.

Net als op een veemarkt zijn de jonge bokjes wel wat waard, maar veel minder dan de schapen, die melk en wolk produceren.

Jezus zal de mensen beoordelen op hun waarde. De een is meer waard dan de ander. Op welke waarde zal de Mensenzoon de mens in het eindgericht beoordelen?

De gelijkenis ontrolt zich vervolgens volledig symmetrisch. Eerst worden de mensen aan de rechterkant toegesproken. In de bijbel is de rechterkant altijd de goede kant. De linkerkant de verkeerde. Ik denk niet dat je dat rechtstreeks naar onze politiek kunt vertalen, maar in de bijbel is dat dus zo. Links – sinister in het Latijn – daar moet je voor oppassen.

De beide groepen – zwart-wit – worden op precies dezelfde manier toegesproken.

‘Ik had honger en jullie gaven mij te eten; ik had dorst en jullie gaven mij te drinken’, enzovoort. En beide groepen antwoorden op precies dezelfde verbaasde toon. ‘Maar wanneer hebben wij u hongerig gezien of dorstig, als vreemdeling of naakt’, enzovoort. En ook het antwoord dat vervolgens wordt gegeven, is gelijk: ‘Ik verzeker jullie: alles wat jullie gedaan hebben voor een van de onaanzienlijksten van mijn broeders of zusters, dat hebben jullie voor mij gedaan’.

Het verrassende criterium dat in deze gelijkenis wordt gehanteerd, is dus dat wat je voor andere mensen, voor een medemens in nood hebt gedaan.

Geheel verrassend is het niet, als je het geheel van het Matteüs-evangelie erbij betreft, want steeds is daarin de verbindende boodschap dat het geloof blijkt uit de daden. Dat is dus het criterium dat in deze gelijkenis helder wordt uitgewerkt.

In deze gelijkenis is beslissend, dat wat je voor de onaanzienlijksten van mijn broeders of zusters hebt gedaan.

Beslissend zijn de daden van menslievendheid.

Het zijn de zogenaamde liefdeswerken: de hongerigen voeden, de dorstigen laven, de vreemdeling huisvesten, de naakten kleden, de zieken en de gevangenen bezoeken. Als opsomming van liefdeswerken komen ze ook in het Jodendom van die tijd voor. Je zou zeggen: het is algemeen menselijk. Daden van compassie. Het is wat uiteindelijk werkelijk van belang is in het leven en samenleven van mensen.

De traditie heeft aan de zes hier genoemde activiteiten een zevende toegevoegd: het begraven van de overledenen. Samen vormen ze de zeven werken van barmhartigheid.

Nu is er iets in het verhaal, dat opmerkelijk is. We noemden het al even. Zowel de goeden als de slechten, degenen die wel hebben gehandeld als degenen die dat hebben nagelaten, zijn zich van geen kwaad (of goed) bewust. Wat betekent dat?

Naar mijn idee wordt daarmee een al te moralistische uitleg ondervangen. Dit soort teksten kan gemakkelijk zo werken, dat je een moralistisch lesje krijgt over wat je allemaal aan goede dingen moet doen. Sommigen worden daar enthousiast van: aan de slag; maar anderen gaan er onder gebukt.

Want waar is het einde en wanneer heb je genoeg gedaan? Maar dit element in de gelijkenis kan ons ervoor behoeden om moralistisch met het opgeheven vingertje gaan zwaaien.

In de gelijkenis weten de mensen eigenlijk niet wat ze doen. Dat betekent, dat wat ze doen, doen ze vanuit een soort onbewuste impuls. Ze doen het niet ergens om. Niet om in een goed blaadje te komen. Niet om de hemel te verdienen. Niet uit angst voor het oordeel. Nee, ze handelen vanuit een spontane neiging, een oorspronkelijke bron. En het verschil is dan, tussen degenen die zo doen en degene die dat nalaten. Ook de onrechtvaardigen zijn verbaasd. Dat laat al zien dat het geen slechte mensen zijn, want slechte mensen weten wel dat ze verkeerd zitten. Ze zijn oprecht verbaasd, maar ontdekken – te laat – dat hun gebrek hun passiviteit is geweest.

Geloof wordt pas vruchtbaar als je er iets mee doet, als het handen en voeten krijgt. Hoe, dat is in elke situatie weer opnieuw te bepalen. De gelijkenis wijst een richting. De richting van het menselijke, van dat wat ieder mens voor een ander zou kunnen betekenen.

Van dat wat jij graag zou willen dat anderen voor jou betekenen. De richting van de menselijkheid die we allemaal met elkaar gemeen hebben en waar je zelfs niet christelijk voor hoeft te zijn.

Mattheüs wil met zijn woorden oproepen niet onverschillig te zijn, wanneer mensen niet waardig kunnen leven.

Het gaat om heel gewone, dagelijkse dingen: dat wat je doet voor een medemens in nood. Nood die materieel is, elementaire zaken heeft een mens nodig: brood, water, kleding, onderdak.

Maar zoals altijd zitten er in zo'n Bijbelverhaal meerdere lagen. Naast het materiële is er ook het spirituele niveau. En dan keren al die werken van barmhartigheid op een andere manier terug. Brood, dat is ook: datgene waar je van leeft. Een mens leeft niet van brood alleen; maar ook van voedsel voor de ziel.

De dorstige te drinken geven, dat is ook: water putten uit de levensbron. Waar put je uit? Wat lest jouw dorst? Waar vind je levend water. Zoals brood en wijn, meer betekenen dan alleen voedsel voor onderweg.

Zo geldt het ook voor de overige zaken die hier worden genoemd. Je kunt naakt in de wereld staan. Zonder bescherming. Blootgesteld. Waar vind je beschutting? Waarmee kun je je kleden? Wat geeft warmte en wat geeft bescherming?

De vreemdeling huisvesten. Mensen worden in de bijbel vreemdelingen en bijwoners genoemd. Wie kan zeggen dat hij/zij werkelijk thuis is?

Wie kan claimen dat dit stukje aarde hem alleen toebehoort?

Ik hoef denk ik niet door te gaan. U voelt wel aan hoe zo'n meer spirituele lezing van hetzelfde verhaal andere dimensies bloot kan leggen.

Tenslotte: het gaat niet alleen om het toekomstig oordeel, maar het gaat ook over ons leven en samenleven hier en nu. Over wat er toe doet, en waar het eigenlijk op aan komt.

Hoe Gods liefde zichtbaar kan worden in en door ons heen.

De boodschap is dat de Mensenzoon zijn plaats heeft midden tussen de behoeftigen, de onaanzienlijksten van mijn broeders en zusters. Het is een essentiële notie uit het christelijk geloof, dat Gods goedheid onder ons is, in de gestalte van onze medemens, onze evenmens, die ons vraagt om onze aandacht, onze zorg,

Nu dienen we er voor te waken elkaar een schuldgevoel aan te praten. Het in liefde bij de ander zijn, de aandacht voor de kwetsbare naaste, kan je ook leegzuigen. Wie werkelijk omziet naar de ellende van de medemens kan er ook in stikken. Voor je

het weet meen je dat je de hongerenden en dorstenden van de hele schepping op je schouders moet nemen. Een loodzwaar gevoel dat machteloos maakt.

Onze schouders zijn echter ook maar de kwetsbare schouders van een doorsnee medemens. Het is niet de bedoeling van de Schepper dat wij van medemens naar medemens hollen. Om tenslotte buiten adem neer te vallen. Je kunt niet meer doen dan wat je hand grijpt. Het gaat om de niet onverschillige grondhouding. Om het betrokken zijn op de medemens die jou levenspad kruist.

En zijn wij ook niet regelmatig zelf die kwetsbare naaste? Ieder mens krijgt in zijn leven te maken met de vreugde maar ook met de misère van het leven. Er zijn momenten dat een mens zich gevangen weet in verdriet. Opgesloten in een gevoel van vervreemding. Dan ben je zelf de diegene die dorst naar liefde en tederheid. Met het leven is naast blijdschap ook verdriet gegeven.

Het zou oneerlijk zijn om het kyrië uit het leven weg te poetsen. Je zit als mens niet heel je leven halleluja te roepen. Bij tijd en wijle schreeuw je ook je onmacht en verdriet uit. Allemaal zijn we in het leven ook de gekwetste.

Wie de uitgestoken hand van de ander heeft mogen vastgrijpen, weet wat het betekent om overeind geholpen te worden. Zo dragen we elkaar door het leven. We helpen elkaar om beurten op te staan en de weg van de Levende te gaan.

Met de woorden van het lied van de week:

Brood zal ik geven en water als wijn,
een handvol genade om mens van te zijn.

Kom je van verre en roept men je na -
ik noem je mijn naaste, wees welkom, besta.

Is je beschutting verloren gegaan,
in windvlagen zal ik mijn kleed om je slaan.

Teistert de koorts je met scheuten van vuur,
ik blijf aan je zijde, hoe lang het ook duurt.

Ben je veroordeeld tot tralies en steen,
ook dan laat ik merken: je bent niet alleen.

Als eens de dood je zal hebben begroet,
draag ik je in vrede Gods licht tegemoet.

Zó wil ik leven: eenvoudig en klein,
met twee lege handen en koningskind zijn.

Dat zo ons leven zal zijn.